

•
ANALELE ȘTIINȚIFICE
ALE
UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA”
DIN IAȘI
(SERIE NOUĂ)

ISTORIE

TOM LXXI
2025

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Nelu Zugravu (Iași), Neculai Bolohan (Iași), Alexandru-Florin Platon (Iași), Petronel Zahariuc (Iași), Ștefan S. Gorovei (Iași), Maria Magdalena Székely (Iași), Cristian Ploscaru (Iași), Claudiu Topor (Iași), Gabriel Leanca (Iași), Gheorghe Iacob (Iași), Ovidiu Buruiană (Iași), Victor Spinei, membru al Academiei Române (Iași), Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române (Cluj-Napoca), Ovidiu Cristea (București), Rudolf Dinu (București), Antal Lukács (București), Ion Eremia (Chișinău), Ion Varta (Chișinău), Dennis Deletant (Londra), Carol Iancu (Montpellier), Hans-Christian Maner (Mainz).

COMITETUL DE REDACȚIE:

Laurențiu Rădvan (redactor șef),
Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Ionuț Nistor, Adrian-Bogdan Ceobanu,
Adrian Vițalari (secretar de redacție),
Mihai-Bogdan Atanasiu (secretar de redacție).

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în textele publicate revine în exclusivitate autorilor.

Manuscrisele, cărțile și revistele propuse pentru schimb,
ca și orice corespondență se vor trimite redacției:

Laurențiu Rădvan

Facultatea de Istorie
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
B-dul Carol I 11,
700506, Iași, România
Tel.: 40-(0)232-20.12.74
e-mail: radvan@uaic.ro

ISSN 1221-843X
eISSN 2821-4617
Printed in Romania

CUPRINS

Andi Mihalache, <i>Seninul întortocheat al cerului: cromatică, istorie și cultură (I)</i>	7
Daniel Mirea, <i>Datarea a patru documente din timpul lui Sigismund de Luxemburg și al lui Vlad Dracul</i>	47
Alexandru Simon, Petru Aron, Iancu de Hunedoara și Mehmed al II-lea în ajunul bătăliei de la Belgrad: informații dintr-un „raport venețian de sinteză” de la sfârșitul lunii aprilie 1456	73
Livia-Ioana Potop, <i>Instrumente notariale din Transilvania medievală: considerații privind păstrarea și transmiterea unor surse arhivistice mai puțin obișnuite</i>	91
Mihai Covaliu, <i>Între diplomație și primejdie. O misiune moldovenească la Veneția (1505-1506)</i>	101
Andrei Constantin Sălăvăstru, <i>Rebels for the faith: The Sorbonne's seditious propaganda during the French Wars of Religion</i>	113
Gheorghe Lazăr, <i>Despre logofeții de taină ai Cancelariei Țării Românești. Studiu de caz: Iane Dâmboviceanu</i>	129
Elena Bedreag, <i>Înrudiri, cheltuieli și alte „mărunțușuri” în câteva documente patrimoniale din veacul al XVIII-lea</i>	157
Iulian Moga, <i>Saint Xenia's Feigned Foolishness</i>	179
Alexandru Gorea, <i>Focul din 1784 și reconfigurarea centrului puterii domnești la Iași</i>	191

Laurențiu Rădvan, <i>Considerații cu privire la un plan rusesc al Focșanilor (1828)</i>	211
Simion-Alexandru Gavriș, <i>Centralism și autonomie locală în legislația administrativă a guvernării Lascăr Catargiu (1871-1876)</i>	225
Simion Câlția, <i>Reglementarea prețului pâinii în București (sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea)</i>	237
Tamara Botez, <i>„Monarhia de rol” și portul popular ca formă de legitimare în România (sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX)</i>	259
Ciprian-Lucrețius Suciu, Florin Marinescu, <i>Duhovnici români la Sfântul Munte Athos: superiorul Antipa Dinescu</i>	275
Claudiu-Lucian Topor, <i>România în vecinătatea războiului: chestiunea înarmărilor între 1914 și 1916</i>	287
Ana-Maria-Ioana Lupășteanu, <i>Război și propagandă în Bucovina austriacă. Misiunea lui Nathan Eidinger la București (1915)</i>	309

Bianca Șendrea, <i>Structura mării proprietăți și agricultura din Transilvania după reforma agrară din 1921</i>	319
Ionel Doctoru, <i>Sediul Legației române de la Paris (1922-1930). Între aspirații și realitate</i>	333
Bogdan-Alexandru Schipor, <i>Dragoș Cotlarciuc, an (almost) unknown expert on Baltic Region at the Romanian Ministry of Foreign Affairs, 1938-1939</i>	343
Árpád Hornyák, <i>Depiction of Hungarians in 20th century Serbian history textbooks</i>	353
Geanina-Ancuța Costăș, <i>Relații culturale româno-britanice: o analiză a programului de schimburi culturale (1963-1965)</i>	369
Iana Balan, <i>Imperative politice, schimburi culturale și strategii universitare. Lectori ieșeni de limba română la Universitățile din Polonia în anii 1967-1989</i>	381
Lucica Iorga, Lucian Leuștean, <i>Tribulații în cadrul lagărului socialist: întâlnirea de la Ialta (2 august 1971), cu România personaj principal în absența (un document și câteva considerații)</i>	409
Victor Rizescu, <i>Marxism și naționalism, continuitate și ruptură. Două teme de sociologie istorică în patru etape ale istoriei românești</i>	437

<i>Recenzii și note bibliografice</i>	449
Duane W. Roller, <i>Imperiul Mării Negre. Gloria și decăderea lumii lui Mitridate cel Mare</i>, trad. Sergiu-Adrian Adam, București, Editura Humanitas, 2025, 372 p. (Alex-Marian Cornea); Martyn Rady, <i>Habsburgii. Ambiția de a stăpâni lumea</i>, traducere din limba engleză de Lia Decei, prefată de Matei Cazacu, București, Editura Corint, 2023, 585 p. (Ana-Maria-Ioana Lupășteanu); Avram Iancu – un om între oameni. <i>Lucrările Conferinței Internaționale: Avram Iancu – 200 de ani de la naștere: omul, contemporanii, epoca</i>, Deva, 9-10 mai 2024, coord. Ioan Bolovan, Ioan Sebastian Bara, Cluj-Napoca, Editura Academiei Române, Centrul de Studii Transilvane, 2024, 713 p. (Constantin Ciobanu); Pierre-Antoine Dessaux: <i>Vermicelles et coquillettes. Histoire d'une industrie alimentaire française</i>, Tours, Presses Universitaires François-Rabelais, 2023, 308 p. (Simion Călția); Carmen-Sorina Rîjnoveanu (coord.), <i>The wars of independence, diplomacy and society. New perspectives and approaches on the Great Eastern Crisis 1875-1878. Războaiele de independență, diplomație și societate. Noi perspective și abordări privind Marea Criză Orientală 1875-1878</i>, București, Editura Militară, 2023, 284 p. (Maria Cerniș); <i>Relații politice și militare româno-otomane-turce 1878-1989: documente</i>, volumul I, 1878-1938 = <i>Romanian-Ottoman-Turkish Political and Military Relations 1878-1989: documents</i>, volume I, 1878-1938, coord. Carmen-Sorina Rîjnoveanu, responsabil de vol. Manuel Stănescu, București, Editura Militară, 2023, 559 p. (Andrei Grigoraș); Eduard Andrei, Laurențiu Vlad, <i>Două istorii ale participării României la Expoziția Universală de la New York (1939-1940)</i>, Târgoviște, Cetatea de scaun, 2024, 281 p. (Mădălin Anghel); Constantin Hlihor, <i>Cu mâinile altora: România și războaiele prin intermediari în Africa (1970-1985)</i>, București, Corint, 2025, 364 p. (Teodor-Petru Bărgăoanu).	
<i>Abrevieri</i>	473

Război și propagandă în Bucovina austriacă. Misiunea lui Nathan Eidinger la București (1915)

Abstract: This paper explores how the province of Bukovina, located on the eastern frontier of the Austro-Hungarian Empire, experienced both the military and informational dimensions of the First World War. It focuses on the figure of Nathan Eidinger, a Jewish merchant from Rădăuți, who became a key intermediary for the Austro-Hungarian authorities in their propaganda efforts directed at neutral Romania between 1914 and 1916. Eidinger used his commercial and social networks to promote pro-Austrian narratives, aiming to keep Romania neutral or aligned with the Central Powers. His activities included establishing communication channels with Romanian elites, proposing economic cooperation (notably in grain exports), and influencing the Romanian press, particularly through newspapers such as “Universul” and “Adevărul”, by publishing articles emphasizing Russian atrocities in Bukovina. These media operations sought to discredit Russia and the Entente, portraying Austria-Hungary as a protector of civilization. Despite some initial success, the propaganda ultimately failed when Romania entered the war on the side of the Entente in 1916.

Keywords: Austro-Hungarian Empire; Bukovina; propaganda; diplomacy; First World War.

Izbucnirea Primului Război Mondial a marcat sfârșitul unei perioade de stabilitate pentru regiunile de frontieră ale marilor imperii. Trauma acestui conflict a fost resimțită în mod intens de populația Bucovinei, o provincie care, timp de aproape un secol și jumătate, fusese ocolită de confruntările armate directe. După cedarea părții de nord a Moldovei istorice Imperiului Habsburgic în urma Păcii de la Kuciuk-Kainargi (1774), provincia s-a bucurat de o stabilitate notabilă sub administrația austriacă. Această perioadă a generat transformări profunde în plan social-economic, etno-demografic, politic și cultural. Cu toate acestea, Cernăuțiul, situat la numai 30 de kilometri de frontiera cu Imperiul Țarist, reprezenta extremitatea estică vulnerabilă a Imperiului Austro-Ungar, aflându-se astfel într-o poziție strategică intens disputată în momentul mobilizării. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, Bucovina devenise un veritabil mozaic etnic și confesional. Potrivit

* Doctorandă, Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România; lupasteanu.anamariaioana@gmail.com.

ultimului recensământ austriac din 1910, populația era alcătuită în proporție de 38,4% din vorbitori de limbă ucraineană, urmați de români (34,4%) și de vorbitori de limbă germană (21,2%). Din cadrul acestui ultim grup făceau parte și comunitățile evreiești, estimate la circa 95.000 de persoane. În plus, erau reprezentate și alte minorități, precum polonezii și maghiarii, care completau diversitatea demografică a provinciei¹.

Transformându-se într-un teatru secundar de operațiuni militare, Bucovina intrase în dinamica războiului cu doi ani înaintea României. La Zalesciki, localitate situată la granița provinciei, a fost instalată Divizia 43 Infanterie, care recruta în principal soldați bucovineni. În luna august 1914, Regimentele 22 și 41 infanterie din Bucovina au fost trimise în Galiția și încadrate diviziei. Pe teritoriul Bucovinei a mai rămas doar o brigadă de infanteriști a generalului Münzel, care dispunea și de corpul de jandarmi condus de Eduard Fischer. Münzel a decis repartizarea unităților de jandarmi între Prut și Nistru, în timp ce el, împreună cu trupele sale, s-a menținut în poziții defensive la Cernăuți. La 29 august 1914, armatele ruse au declanșat un atac puternic în sectorul dintre Prut și Nistru. În fața presiunii inamice, jandarmii nu au reușit să reziste și s-au retras către partea sudică a Bucovinei. Din acel moment, comanda militară supremă în provincie a trecut în mâinile lui Eduard Fischer, care avea să joace un rol esențial în apărarea teritoriului bucovinean în lunile următoare². Acesta a fost contextul în care guvernatorul Bucovinei, contele Rudolf Meran, împreună cu întregul aparat administrativ, a fost evacuat din Cernăuți și mutat la Vatra-Dornei. Relocarea nu a vizat însă doar structurile civile ale provinciei, ci și componentele militare. Comanda Jandarmeriei, alături de Consiliul de Război, și-au stabilit sediul la Rădăuți, transformând orașul într-un punct strategic important pentru coordonarea rezistenței și administrarea provinciei³.

La 2 septembrie 1914, armata rusă a ocupat însă orașul Cernăuți, marcând astfel prima intrare a trupelor țariste pe teritoriul bucovinean. În această perioadă, colonelul Eduard Fischer se afla cu forțele sale pe malul drept al Siretului. După confruntări desfășurate la Tereblecea, Oprișeni, Tărășeni și Bărlințe, trupele ruse s-au retras, la mijlocul lunii octombrie, permițând reocuparea Cernăuțiului de către armata austro-ungară. Dar situația militară s-a schimbat din nou la 12 noiembrie 1914, când ofensiva rusă declanșată în sectorul Sneatin a condus nu doar la o nouă ocupare a Cernăuțiului, ci și la extinderea controlului asupra Sucevei și Câmpulungului. Această a doua ocupație s-a menținut până în februarie 1915, când o nouă ofensivă austro-ungară lansată din zona Vatra-Dornei a reușit să recupereze

¹ Constantin Ungureanu, *Bucovina în timpul Primului Război Mondial. Proiecte de dezmembrare teritorială*, în *RIM*, 2014, nr. 3 (99), p. 120-138.

² Teodor Balan, *Bucovina în Primul Război Mondial*, extras din *CC. Buletinul Institutului de Istorie și Limbă de la Universitatea din Cernăuți*, Cernăuți, VI, 1929, p. 6.

³ Marian Olaru, *Bucovina în Primul Război Mondial (1914-1918) în Istoria Bucovinei: perspective și împliniri*. Volum dedicat împlinirii a 30 de ani de la înființarea Institutului „Bucovina”, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2022, p. 436.

întreg teritoriul provinciei. După o perioadă de relativă acalmie, armatele ruse au încercat să recucerească Bucovina în iunie 1916. Armata țaristă a reintrat în provincie, reușind să instituie o nouă ocupație militară. Abia retragerea armatei ruse de pe front, în urma Revoluției bolșevice din 1917, a deschis calea pentru restabilirea controlului austro-ungar asupra Bucovinei, care a fost menținut până la 11 noiembrie 1918, data armistițiului din Franța care a pus capăt oficial războiului⁴.

În tot acest timp popoarele Austro-Ungariei, implicit românii bucovineni, participau la conflictul militar pe fronturile deschise împotriva puterilor Antantei. Paralel cu mișcările de trupe, decidenții austro-ungari au decis ca în spatele cortinei sa mai întrețină și un alt tip de război, am spune la fel de important, și anume cel al propagandei. Expectativa militară a României adoptată la Consiliul de Coroană din 21 iulie/3 august 1914, în ciuda constrângerilor unui tratat politic parafat în 18/30 octombrie 1883 cu Austro-Ungaria (reînnoit apoi în 1892, în 1896, în 1902, ultima oară chiar în ianuarie 1913), crease nemulțumire în cercurile politice de la Viena. Ca să schimbe poziția rigidă și nesatisfăcătoare a Bucureștiului, Monarhia Dualistă a căutat soluții noi, cu sprijinul unor bucovineni, folosindu-se de propagandă. Când Ottokar Czernin, ministrul plenipotențiar al Austro-Ungariei la București, i-a cerut colonelului de jandarmi Eduard Fischer să îi recomande pe cineva priceput în acțiuni de spionaj și propagandă, acesta l-a numit pe Nathan Eidinger, un evreu care „avea un devotament voluntar, abnegativ și entuziast față de patrie, cu legături strânse și extinse în România, cunoscând forțele care lucrează acolo, dar care are și o capacitate neobișnuit de ascuțită de a observa și de a judeca”⁵.

Problematica prezentării lui Nathan Eidinger, precum și a rolului jucat în cadrul propagandei Dublei Monarhii, presupune o contextualizare atentă a momentului în care numele său a intrat în atenția autorităților de la Viena. În această privință, analiza noastră se fundamentează pe documentele păstrate în diverse fonduri arhivistice externe, dar și interne, care permit observarea mijloacelor utilizate propagandistic de Austro-Ungaria pentru a recâștiga bunăvoința unui fost aliat de încredere în perspectiva războiului cu Rusia.

Născut la 18 decembrie 1879, în Siret, Nathan Eidinger s-a mutat împreună cu familia în localitatea Bădeuți, în apropierea orașului Rădăuți, unde a beneficiat de o educație tradițional evreiască, pe care a păstrat-o de-a lungul întregii vieți. La vârsta de 21 de ani s-a căsătorit cu Bertha Fischler, provenită dintr-o familie de negustori din Vatra Moldoviței. Împărtășind aceeași origine socială și economică, Eidinger a urmat și el o carieră în comerț, activând inițial ca negustor de cereale la Rădăuți, iar ulterior la Cernăuți. Cu aprobarea Comitetului Regional al Bucovinei, s-a implicat în recrutarea de muncitori agricoli din Bucovina și Galiția pentru marii proprietari funciari din România. Această activitate i-a permis nu doar să dobândească o cunoaștere aprofundată a vieții economice românești, ci și să

⁴ Teodor Balan, *op. cit.*, p. 7.

⁵ ANR, Fond Casa Regală, dosar 36/1917, *Eidinger, Nataniel, Belohnungsantrag (Cerere de recompensă)*, Res. Nr. 40, Viena, 6 ianuarie 1917.

stabilească relații directe cu marii latifundiași și cu mediile financiare din România. După atentatul de la Sarajevo din 28 iunie 1914, Eidinger a prezentat colonelului Fischer, comandantul jandarmeriei din Cernăuți, un plan menit să asigure, printr-o serie de măsuri, menținerea neutralității României. La recomandarea acestuia, Eidinger s-a deplasat la Viena, pentru a expune proiectul în fața guvernului austriac. Planul viza stimularea interesului economic al României față de Puterile Centrale, prin crearea unor condiții avantajoase de export către Austro-Ungaria și Germania⁶.

Potrivit unei telegrame a contelui Ottokar Czernin din 29 septembrie 1914, colonelul Fischer – avansat ulterior la gradul de general și decorat cu ordinul „Maria Tereza”, cea mai înaltă distincție militară a Imperiului⁷ – l-ar fi trimis pe Eidinger la Viena pentru a transmite verbal informații privind situația din România. Într-un raport ulterior, colonelul îl caracteriza pe acesta drept „o persoană foarte bine informată în legătură cu realitățile politice românești”⁸. Astfel, la solicitarea emisă prin intermediul colonelului Fischer, Eidinger a fost primit la 12 octombrie 1914 de ministrul austro-ungar de Externe. În lipsa unor însemnări scrise referitoare la această întrevedere, conținutul discuțiilor nu poate fi reconstituit cu exactitate. Totuși, analiza ulterioară a colaborării lui Eidinger cu autoritățile de politică externă ale Vienei indică faptul că acesta a fost perceput și utilizat ca un pivot strategic al Monarhiei Dualiste în spațiul românesc. Locul lui Eidinger în colaborarea cu autoritățile austro-ungare în primii ani ai războiului a fost acela de intermediar, agent de încredere, expert capabil să ofere evaluări pertinente asupra situației politice și economice din România. Într-o telegramă din 12 februarie 1915, Ottokar Czernin sublinia calitatea și acuratețea informațiilor furnizate de Eidinger, considerându-le demne de încredere⁹. Detaliile privind rolul și sarcinile lui Nathan Eidinger în susținerea propagandei pro-austriece anterioare izbucnirii Marelui Război sunt consemnate într-o corespondență datată 21 noiembrie 1918, semnată de Ottokar Czernin, prin care acesta își exprima și gratitudinea pentru serviciile aduse. Prin evaluarea competentă a situației politice din România, el a contribuit în mare măsură la prelungirea neutralității Bucureștiului în lunile critice din 1915 când presiunile opoziției intervenționiste crescuseră exponențial ca urmare a intrării Italiei în război. Eidinger ar fi insitat în permanență ca populația de naționalitate română din părțile românești ocupate de trupele imperiale să beneficieze de o atenție specială și tot el ar fi anticipat pericolul care amenința

⁶ Leo Baeck Institute, Nathan Eidinger Collection, AR 7033, Box 1, Folder 4, *Manuscripts and clippings about Nathan Eidinger, 1962-1976*, https://archives.cjh.org/repositories/5/archival_objects/734012 [01.09.2025].

⁷ Marian Olaru, *op. cit.*, p. 437.

⁸ Österreichisches Staatsarchiv (ÖStA), Politisches Archiv (PA), Liasse Krieg 6c-s, Rumänien, 1914-1917, Karton 884, *Information über Rumänien*, Res. Nr. 1660, Viena, 29 septembrie 1914.

⁹ ÖStA, PA, Liasse Krieg 6c-s, Rumänien, 1914-1917, Karton 884, *Telegramm von Ottokar Graf Czernin*, nr. 9990, București, 12 februarie 1915.

bancnotele austro-ungare în România, luând împreună cu Czernin măsurile cerute pentru stabilitatea în materie de politică monetară¹⁰.

Nathan Eidinger nu s-a remarcat numai prin cunoașterea detaliată a realităților politice din România, ci și prin implicarea directă în organizarea aprovizionării armatei austro-ungare cu produse alimentare românești. Profitând de experiența câștigată ca negustor, el i-a înaintat lui Czernin o ofertă comercială care, prin intermediul unei telegrame oficiale, a ajuns și în atenția baronului Istvan Burian von Rajecz, ministrul de Externe al Austro-Ungariei. Proiectul Eidinger prevedea constituirea unei societăți comerciale specializate în achiziționarea de cereale din România, menită să asigure, printr-un mecanism organizat, aprovizionarea Germaniei și Austro-Ungariei cu recolta anului 1915. În planul prezentat, el detalia atât cerințele logistice și administrative necesare implementării, cât și posibilele consecințe economice și politice ale unei asemenea inițiative. Propunerea trebuie înțeleasă în contextul incertitudinii politice din 1915, când România încă oscila între cooperarea cu Antanta și cea cu Puterile Centrale. Înființarea unei societăți de achiziție nu reprezenta doar o soluție economică, ci și un instrument de influență politică, în măsura în care comerțul cu cereale putea orienta poziția României în favoarea sau în defavoarea Puterilor Centrale¹¹. În acest cadru, s-a conturat necesitatea constituirii unei comisii speciale pentru negocierea livrărilor de cereale formată din delegați din România și reprezentanții Germaniei și Austro-Ungariei. Nathan Eidinger s-a implicat activ în aceste discuții, angajându-se să obțină sprijinul unor personalități influente în România, dispuse să vină la Berlin și Viena cu scopul de a solicita Puterilor Centrale achiziționarea recoltei românești. O astfel de inițiativă căuta să răspundă pe de o parte intereselor economice ale Monarhiei Dualiste, iar pe de altă parte aspirației României de a-și diversifica și consolida relațiile comerciale, inclusiv cu state aflate în tabăra inamică. Eidinger a reușit să ducă la bun sfârșit acest proiect, reunind 12 membri care au constituit comisia, alături de trimisul k.u.k, baronul Stârcea. Aceștia s-au deplasat la Viena pentru a discuta detaliile transportului cerealelor. Inițiativa s-a bucurat și de o prezentare favorabilă în presa românească germanofilă, vorbindu-se laudativ despre ea în ziarele precum „Steagul”, susținut de Alexandru Marghiloman, și în „Moldova”, gazeta de propagandă editată de Petre P. Carp¹².

Cea mai semnificativă intervenție a lui Nathan Eidinger în afacerile românești s-a axat pe domeniul influențării presei. După eliberarea Bucovinei de sub ocupația rușilor, Eidinger a primit misiunea de a organiza acțiuni de propagandă pe teritoriul României neutre. Într-o telegramă din 20 februarie 1915,

¹⁰ Leo Baeck Institute, Nathan Eidinger Collection, AR 7033, Box 1, Folder 1, *Letters from Ottokar Czernin to Nathan Eidinger and Neue Freie Presse, 1918-1928*, https://archives.cjh.org/repositories/5/archival_objects/734009 [01.09.2025].

¹¹ ÖStA, PA, Liasse Krieg 6c-s, Rumänien, 1914-1917, Karton 884, *Unterbreitung eines Berichtes Herrn N. Eidingers (Prezentarea unui raport a domnului N. Eidinger)*, București, 16 mai 1915.

¹² ÖStA, PA, Liasse Krieg 6c-s, Rumänien, 1914-1917, Karton 884, *Telegramm von Graf Czernin*, nr. 4428, București, 27 octombrie 1915.

Ottokar Czernin menționa că Eidinger „publică zilnic în ziarele ostile care se opun intrării României în război”, subliniind în special eficiența demersurilor sale în cadrul aparițiilor cotidianului „Adevărul”. Implicarea în presa românească a vremii precedase desemnarea lui oficială în calitate de „confident” al lui Czernin. Eidinger a stimulat presa românească să publice relatări provenite din Bucovina, care descriau atrocitățile comise de trupele rusești în perioada ocupației, în special în satele de la granița cu România. Un exemplu elocvent îl constituie articolul intitulat *S-au comis sau nu atrocități în Bucovina?*, apărut în cotidianul „Universul” la 26 martie 1915. Textul, pe care Czernin l-a tradus și l-a transmis baronului Brian, reprezenta primul rezultat vizibil al activității lui Eidinger în presa românească. Capacitatea lui de a câștiga sprijinul unuia dintre cele mai importante ziare din România confirmă un succes semnificativ al misiunii propagandistice ce îi fusese încredințată.

Articolul publicat în „Universul” conținea o serie de mărturii privind atrocitățile comise de armata rusă în Bucovina, prezentată metaforic drept „grădina lui Ștefan cel Mare”, în ideea de a impresiona publicul românesc. Deși aceste relatări au fost ulterior contestate ca fiind informație manipulată, menită să îndepărteze România de Rusia, presa românească a selectat și a prezentat exemple individuale, bogate în detalii de cruzime. Impactul a fost suficient de puternic pentru ca ziarul „Înainte” să propună constituirea unei comisii de anchetă menite să verifice pe teren veridicitatea acestor informații. Comisia parlamentară românească a călătorit în Bucovina, unde a fost întâmpinată favorabil de ofițerii Dublei Monarhii, mulți vorbitori de limbă română, ceea ce a facilitat contactul direct cu realitatea. Vizitând satele afectate, membrii comisiei au avut ocazia să constate distrugerile materiale și să consemneze relatările localnicilor, descriind cu „tristețe și dezolare” moșiile devastate, fermele incendiate și persoanele agresate de trupele ruse¹³. După întoarcerea în țară, membrii comisiei au organizat conferințe publice în care au expus atrocitățile constatate, contribuind la consolidarea unei imagini negative a Rusiei și, în același timp, la promovarea unei percepții favorabile față de autoritățile Monarhiei Dualiste, care prezentau deschidere și transparență. Prin intermediul relațiilor lui Nathan Eidinger cu presa din București, ziarele românești au continuat să publice articole ce argumentau că România nu ar trebui să se alieze cu „o putere barbară” precum Rusia.

Pentru Eidinger, presa constituia un instrument esențial de influență, motiv pentru care a propus chiar înființarea la Cernăuți a unui ziar românesc cu orientare pro-guvernamentală. Inițiativa fost însă respinsă de către președintele regional, contele Meren, care a argumentat că existau deja publicații suficiente cu rol similar: „Foaia poporului” editată de dr. Aurel Onciul și orientată spre un discurs patriotic, respectiv „Viața nouă” redactată de deputații Popovici și Serbu. În aceste condiții, Eidinger a optat pentru utilizarea presei deja existente în acțiuni de

¹³ ÖStA, PA, Liasse Krieg 6c-s, Rumänien, 1914-1917, Karton 884, *Wurden oder nicht in der Bukowina Greuelthaten verübt? (Acțiune Eidinger)*, București, 26 martie 1915.

propagandă, putând solicita mai multe exemplare pe care să le distribuie în România. În acea perioadă, Nathan Eidinger considera esențială contracararea informațiilor apărute în presa românească referitoare la situația Mitropolitului Vladimir Repta (Arhiepiscop al Cernăuților și Mitropolit al Bucovinei și Dalmației din 1902 până la moartea sa). Mitropolitul Repta era o figură centrală în viața bisericească, politică și administrativă a Bucovinei, fiind cel mai înalt ierarh ortodox român din Imperiul Austro-Ungar. Prin urmare, soarta sa avea o semnificație simbolică majoră pentru opinia publică din România. Necesitatea unui răspuns era determinată de apariția articolului *Martirii români bucovineni*, semnat de dr. Ioan Grămadă, în care se afirma că mitropolitul Repta ar fi fost luat „prizonier” de către autoritățile austriece la Dorna. În România, circula intens versiunea conform căreia ierarhul fusese îndepărtat forțat din scaunul mitropolitan, în paralel cu acuzațiile că austriei ar fi confiscat inclusiv fondurile Bisericii¹⁴. O astfel de interpretare, propagată în presa românească putea afecta imaginea administrației Dublei Monarhii și relațiile ei cu opinia publică din România. De aceea, Eidinger a pledat pentru formularea unui contra-discurs în presă, care avea scopul să atenueze percepția negativă și să redea legitimitatea autorităților imperiale în raport cu instituțiile ortodoxe bucovinene.

Influența lui Nathan Eidinger s-a resimțit și în alte materiale publicate în cotidianul „Universul”. În numărul 123 din 6 mai 1915 a apărut articolul *Italia și România*, redactat de liberalul Ion Pencescu, în care autorul pleda împotriva intrării României alături de Italia în război și susținea menținerea neutralității în acest context. Contele Ottokar Czernin a remarcat valoarea propagandistică a textului, fiind de părere că acesta ar putea fi reprodus cu folos și folosit în presa italiană, ca argument în favoarea neutralității României¹⁵. Tot în „Universul”, în numărul 126 din 9 mai 1915, a fost publicat articolul *Un interviu interesant* cu un anume domn P., personaj din cercurile diplomației ruse, posibil Poklewsky-Koziell, ministrul plenipotențiar al Rusiei la București. În acest text era exprimată poziția fermă a rușilor împotriva aparițiilor românești, considerate ca fiind „exagerate”. Rusia nu era dispusă să discute cu România problema Bucovinei, întrucât „s-a vărsat prea mult sânge rusesc pe acest teritoriu pentru a fi cedat unui alt stat”¹⁶.

Articolele cu tentă propagandistică publicate în ziarul „Universul” nu se limitau la exemplele amintite anterior. În numărul 128 din 11 mai 1915 a apărut articolul *Politica rusească*, un text care relua și consolida ideile vehiculate anterior în paginile ziarului. Articolul afirma că Rusia nu era dispusă să facă nici un fel de concesiuni în privința Bucovinei și că Banatul urma să fie rezervat Serbiei. Prin formulările sale, articolul contribuia la construirea unei imagini profund negative a Rusiei, prezentată drept dușman al țării, care „ne vorbește de sus”, având ca scop

¹⁴ ÖStA, PA, Liasse Krieg 6c-s, Rumänien, 1914-1917, Karton 884, *Bukowinaer rumänische Märtyrer*.

¹⁵ ÖStA, PA, Liasse Krieg 6c-s, Rumänien, 1914-1917, Karton 884, *Unterbreitung eines Artikels des Universul (Prezentarea unui articol din ziarul Universul)*, București, 18 mai 1915.

¹⁶ „Universul”, nr. 126, 9 mai 1915.

„unificarea lumii slave”¹⁷. Aceste articole făceau parte dintr-o strategie mai amplă, menită să submineze încrederea opiniei publice românești în Rusia, implicit și în alianța cu Antanta.

Pe lângă discursul susținut de presa vremii, propagandă pro-austriacă a fost promovată și prin lucrări cu caracter publicistic, precum broșura „Din barbariile rusești. Pe aici au trecut rușii. Grozăviile armatei țarului în Bucovina. Cu ilustrațiuni. Notele unui gazetar drumeț”. Această lucrare, menită să sprijine aceeași direcție ideologică, a fost semnată de C. I. Dicescu, jurnalist și redactor la publicația bucureștenă „Rațiunea. Revistă liberă de cugetare” (al cărei număr din 1 octombrie 1911 este cunoscut). Textul, de fapt o avancronică a unui raport destinat Biroului Internațional al Păcii de la Berna, avea ca obiect prezentarea unor preținse atrocități săvârșite de trupele țariste pe teritoriul Bucovinei. Narațiunea incrimina în special comportamentul cazacilor, care – potrivit autorului și „martorilor oculari” invocați – i-ar fi vizat mai întâi pe evrei, pentru ca ulterior să extindă actele de violență asupra populației rurale, prin jafuri și agresiuni sexuale. Relatarea este completată de descrieri dramatice și de ilustrații ce surprind sate pustiite, însă ansamblul rămâne mai puțin convingător atunci când este vorba despre dimensiunea umană a tragediei. În realitate, mărturiile colectate exprimau mai degrabă dorința locuitorilor de a-și expune condițiile de viață precare și abuzurile îndurate sub administrația rusească, decât de a furniza un tablou obiectiv al evenimentelor.

Acțiunea propagandistică desfășurată în România a fost apreciată favorabil. Alfred Günther, directorul societății petroliere Steaua Română – care activa în realitate ca agent de informații – nota că întreaga operațiune se dovedise „un veritabil succes”. Cu toate acestea, rezultatele pe termen lung s-au dovedit limitate, întrucât România a ales, pe 27 august 1916, să intre în război alături de Antantă, ceea ce a compromis definitiv eficiența propagandei pro austriece. În ceea ce îl privește pe Nathan Eidinger, datele disponibile după acest moment decisiv rămân fragmentare. Se cunoaște totuși că în 1917 contele Ottokar Czernin a fost interpellat de către Gottfried, Prinț de Hohenlohe-Langenburg, delegatul general al comandamentului suprem al Frontului de Est (Oberbefehlshaber Ost), în legătură cu oportunitatea continuării colaborării cu Eidinger. Acestuia i-ar fi putut reveni misiunea de a identifica modalități de transport relevante, precum și de a raporta asupra cantităților de cereale și de animale ascunse de populația românească, având în vedere rețeaua sa de contacte și cunoașterea aprofundată a realităților locale¹⁸.

Un articol publicat în ziarul „Die Stimme” sub titlul *Wer war Nathan Eidinger?* urmărea parcursul acestuia de la izbucnirea Primului Război Mondial. În pofida relațiilor relativ cordiale dintre reprezentanțele diplomatice germane și austro-ungare la București, ambele au fost surprinse de declarația de război din 1916 a României. În acel context, Eidinger, împreună cu câțiva dintre colaboratorii săi, a fost constrâns să rămână în sediul legației austro-ungare. Abia după o

¹⁷ „Universul”, nr. 128, 11 mai 1915.

¹⁸ ANR, Fond Casa Regală, dosar 36/1917, *Eidinger, Nataniel, Belohnungsantrag (Cerere de recompensă)*, Res. Nr. 40, Viena, 6 ianuarie 1917.

perioadă mai îndelungată a putut părăsi România, alături de ambasador și de întregul personal diplomatic, într-un tren special pus la dispoziție de guvernul român, călătorie care s-a încheiat după câteva săptămâni, prin intermediul unei rute ce traversa Suedia¹⁹. După întoarcerea la Viena, odată cu numirea contelui Ottokar Czernin în funcția de ministru de Externe al Austro-Ungariei, Eidinger și-a menținut poziția privilegiată, fiind păstrat în continuare ca om de încredere în cercul apropiat al ministrului²⁰. În timpul tratativelor de pace dintre România și Puterile Centrale, Nathan Eidinger și-a asumat un rol activ în susținerea intereselor comunității evreiești din Bucovina. El a transmis un memorandum redactat și semnat de dr. Mayer Ebner și dr. Markus Krämer, în numele Organizației Sioniste din Bucovina, prin care se solicita recunoașterea și garantarea drepturilor civile și național-culturale pentru evreii din România²¹. Începând din luna noiembrie 1918 și până la sfârșitul anului 1920, într-o perioadă marcată de activitatea Consiliului Național Evreiesc și de întoarcerea foștilor combatanți în Bucovina, impregnată de dificultățile reintegrării acestora, la care se adăugau problemele cu care se confruntau comunitățile evreiești, conștiente de riscurile politice generate de relația cu noile autorități românești, s-au desfășurat ample procese de reconstrucție a organizațiilor și instituțiilor național-evreiești sau sioniste. Nathan Eidinger s-a implicat constant, fiind prezent în aproape toate inițiativele majore, manifestând o disponibilitate care i-a atras recunoștința și aprecierea contemporanilor. Destinul lui a cunoscut însă un epilog tragic în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Capturat și internat de autoritățile germane în Franța ocupată, Eidinger a fost eliberat abia spre finalul conflagrației. Starea sa de sănătate, grav afectată atât fizic, cât și psihic, s-a agravat la sosirea în București, unde a decedat²².

Luptele din Primul Război Mondial s-au purtat evident pe două importante planuri: beligeranții s-au folosit de tehnologie și de forța armelor, dar și de puterea formidabilă a cuvântului, convertită în acțiuni de propagandă. Țările neutre au constituit ținta predilectă a retoricii intervenționiste a marilor puteri, întrucât fiecare aliat câștigat, oricât de mic, putea înclina balanța puterii în desfășurarea conflictului, mai ales atunci când se afla într-o zonă strategică sensibilă precum România. Implicarea Bucovinei în război a făcut ca locuitorii acestei provincii să fie puși în fața unor decizii majore, însă în spatele opțiunilor s-a aflat mereu o zgomotoasă retorică propagandistică. Experiența acumulată în primii ani ai conflagrației și percepțiile legate de beneficiile ori dezavantajele menținerii administrației austro-ungare îi transformau pe bucovineni în promotori credibili ai unei imagini favorabile sau ostile Austro-Ungariei în România. În acest context,

¹⁹ Ottokar Czernin, *Im Weltkrieg*, verlegt bei Ullstein&Co, Berlin und Wien, 1919. Vezi capitolul IX, *Rumänien*, p. 101-147. Despre colonia sechestrată la legația din București și întoarcerea personalului în Austro-Ungaria, informații la p. 131 și p. 137-138.

²⁰ Dr. Meier Teich, *Wer war Nathan Eidinger*, *Die Stimme*, nr. 241, Februarie-Martie 1970, p. 21.

²¹ Dr. Hermann Sternbeg, *Erinnerung an Nathan Eidinger*, *Die Stimme*, nr. 153, Octombrie-Noiembrie 1962, p. 2.

²² Dr. Meier Teich, *op. cit.* p. 21.

autoritățile de la Viena recrutau agenți capabili să propage subtil în țările vecine cauza Monarhiei. Unul dintre aceștia a fost Natan Eidinger. Stabilindu-și conexiuni în România și Bucovina și având acces la informații de interes pentru Puterile Centrale, acesta și-a folosit influența pentru a atrage personalități românești de partea Austro-Ungariei și Germaniei, devenind astfel un pion important pentru narațiunea propagandistică răspândită pe teritoriul românesc. Eșecul final al acestei campanii poate fi explicat prin mai multe cauze. În primul rând, convingerea eronată a Vienei în stabilitatea alianței politice cu România a jucat un rol decisiv. Până la atentatul de la Sarajevo și în preziua declanșării ostilităților militare, nici în România și nici în Bucovina nu s-au înregistrat inițiative propagandistice serioase din partea guvernului austro-ungar. Alianța cu România din 1883 fusese înțeleasă de Austro-Ungaria ca o garanție suficientă a păstrării orientării politice a Bucureștiului, ceea ce explică lipsa unei campanii de presă susținute în anii anteriori războiului. Abia în luna octombrie 1914 s-a înființat „Agenția Româno-Germană de Informațiuni”, destinată să distribuie în România știri provenind de la Berlin prin intermediul broșurilor, ziarelor și al materialelor tipărite²³. Această îndelungată percepție a afectat la Viena planificarea acțiunilor propagandistice în România, determinând schimbări majore de discurs politic după cum demonstrează însuși cazul lui Eidinger. Dacă între anii 1914-1915 Viena spera încă la intrarea României în război alături de Puterile Centrale, ulterior obiectivul principal a devenit menținerea neutralității favorabile și îndepărtarea atenției opiniei publice de la oferta Antantei.

Politica balcanică a Austro-Ungariei a generat și ea un climat ostil în rândul opiniei publice românești. Orientarea „bulgarofilă” de după cel de-al Doilea Război Balcanic, încurajată de ministrul de Externe, Leopold von Berchtold, a trezit nemulțumiri puternice la București. Starea românilor din teritoriile sub stăpânirea austro-ungară (inclusiv a celor din Bucovina, confrunțați cu politici de deznaționalizare) a preocupat intens guvernele românești. Degradarea constantă a reprezentărilor naționale constituia un factor de tensiune permanent. La izbucnirea Primului Război Mondial se poate estima că o bună parte a opiniei publice românești se opunea obiectivelor Vienei, ceea ce făcea ca propaganda pro-austriacă și pro-germană să fie nevoită să contracareze prejudecăți bine consolidate.

În aceste condiții, războiul propagandistic din România a fost primul pierdut de Puterile Centrale pe frontul neutralității din Răsărit. Argumentul cheie al acestei ineficiente narațiuni – prezentarea Rusiei ca o putere barbară și portretizarea țarismului ca aliat instabil – s-a frânt în coliziunea cu obligația sacră a românilor de a-și „elibera” frații din Ardeal de sub dominația austro-ungară. Dezideratul național s-a dovedit de fapt mai puternic decât alt gen de mesaje propagandistice și a constituit factorul decisiv care a reorientat România către Antantă.

²³ Claudiu Lucian Topor, *Germania și neutralitatea României (1914-1916). Studii istorice*, Iași, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2017, p. 174.

ABREVIERI

<i>AARMSI</i>	= Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice
<i>AARMSL</i>	= Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Literare
<i>AARPAD</i>	= „Analele Academiei Române”, seria II, București, 1879-1916
<i>AA.SS.</i>	= <i>Acta Sanctorum</i> , ed. Bollandisti, III ^a ediție, Parigi 1863-1870
<i>AB</i>	= Arhivele Basarabiei
<i>ACNSAS</i>	= Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
<i>AE</i>	= L'Année Epigraphique, Paris
<i>AIR</i>	= Arhiva Istorică a României
<i>AIAC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj
<i>AIIAI</i>	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, Iași
<i>AIIC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie Cluj
<i>AIINC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie Națională, Cluj
<i>AIIX</i>	= Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași
<i>ALIL</i>	= Anuarul de Lingvistică și Istorie Literară, Iași
<i>ALMA</i>	= <i>Archivum Latinitatis Medii Aevi</i> . Genève.
<i>AM</i>	= Arheologia Moldovei, Iași
<i>AMAE</i>	= Arhiva Ministerului Afacerilor Externe
<i>AmAnthr</i>	= American Anthropologist, New Series, Published by Wiley on behalf of the American Anthropological Association
<i>AMM</i>	= Acta Moldaviae Meridionalis, Vaslui
<i>AMMB</i>	= Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași
<i>AMN</i>	= Acta Musei Napocensis
<i>AMR</i>	= Arhivele Militare Române
<i>AMS</i>	= Anuarul Muzeului din Suceava
<i>ANB</i>	= Arhivele Naționale, București
<i>ANC</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Județean Cluj
<i>ANSMB</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Municipiului București
<i>ANG</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Județean Galați
<i>ANI</i>	= Arhivele Naționale, Iași
<i>ANIC</i>	= Arhivele Naționale Istorice Centrale
<i>ANR-Cluj</i>	= Arhivele Naționale, Cluj-Napoca
<i>ANR-Sibiu</i>	= Arhivele Naționale, Sibiu
<i>ANRM</i>	= Arhivele Naționale ale Republicii Moldova, Chișinău
<i>ANRW</i>	= Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, Berlin-New York
<i>ANSMB</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Municipiului București
<i>ANV</i>	= Arhivele Naționale, Vaslui
<i>AO</i>	= Arhivele Olteniei
<i>AP</i>	= Analele Putnei
<i>APH</i>	= Acta Poloniae Historica, Varșovia
<i>AqLeg</i>	= <i>Aquila Legionis. Cuadernos de Estudios sobre el Ejército Romano</i> , Salamanca
<i>AR</i>	= Arhiva Românească
<i>ArchM</i>	= Archiva Moldaviae, Iași
<i>ArhGen</i>	= Arhiva Genealogică
„Arhiva”	= „Arhiva”. Organul Societății Științifice și Literare, Iași
<i>ArhMold</i>	= Arheologia Moldovei

ASRR	= Arhiva Societății Române de Radiodifuziune
AȘUI	= Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
ATS	= Ancient Textile Series, Oxbow Books, Oxford și Oakville
AUAIC	= Arhiva Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
AUB	= Analele Universității „București”
BA	= <i>Biblioteca Ambrosiana</i> , Roma, Città Nuova Editrice
BAR	= Biblioteca Academiei Române
BArchB	= Bundesarchiv Berlin
BAR int. ser.	= British Archaeological Reports, International Series
BBRF	= Buletinul Bibliotecii Române din Freiburg
BCIR	= Buletinul Comisiei Istorice a României
BCMI	= Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice
BCU-Iași	= Biblioteca Centrală Universitară, Iași
BE	= Bulletin Epigraphique
BF	= Byzantinische Forschungen, Amsterdam
BJ	= Bonner Jahrbücher, Bonn
BMI	= Buletinul Monumentelor Istorice
BMIM	= București. Materiale de istorie și muzeografie
BNB	= Biblioteca Națională București
BNJ	= Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher
BOR	= Biserica Ortodoxă Română
BS	= Balkan Studies
BSNR	= Buletinul Societății Numismatice Române
ByzSlav	= Byzantinoslavica
CA	= Cercetări arheologice
CAI	= Caiete de Antropologie Istorică
CartNova	= <i>La ciudad de Carthago Nova 3: La documentación epigráfica</i> , Murcia
CB	= Cahiers balkaniques
CBI	= <i>Der römische Weihebezirk von Osterburken. Corpus des griechischen und lateinischer Beneficiärer – Inschriften des Römischen Reiches</i> , Stuttgart
CC	= Codrul Cosminului, Suceava (ambele serii)
CCAR	= Cronica cercetărilor arheologice din România, CIMEC, București
CCh	= <i>Corpus Christianorum</i> , Turnhout
CChSG	= <i>Corpus Christianorum. Series Graeca</i>
CCSL	= <i>Corpus Christianorum Series Latina</i> , Turnhout, Brepols
CDM	= <i>Catalogul documentelor moldovenești din Arhivele Centrale de Stat</i> , București, vol. I-V; supl. I.
CDȚR	= <i>Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului</i> , București, vol. II-VIII, 1974-2006
Chiron	= Chiron: Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts, 1971
CI	= Cercetări istorice (ambele serii)
CIL	= <i>Corpus Inscriptionum Latinarum</i> , Berlin
CL	= Cercetări literare
CLRE	= <i>Consuls of the Later Roman Empire</i> , eds. R. S. Bagnall, A. Cameron, S. R. Schwartz, K. A. Worp, Atlanta, 1987
CN	= Cercetări Numismatice
CNA	= Cronica Numismatică și Arheologică, București
CSCO	= <i>Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium</i> , Louvain
CSEA	= <i>Corpus Scriptorum Ecclesiae Aquileiensis</i> , Roma, Città Nuova Editrice
CSEL	= <i>Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum</i> , Wien, De Gruyter
CSPAMI	= Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Centrale, Pitești
CT	= Columna lui Traian, București

<i>CTh</i>	= <i>Codex Theodosianus</i> . Theodosiani, Libri XVI cum constitutionibus Sirmondianis, I, edidit adsumpto apparatu P. Kruegeri, Th. Mommsen, Hildesheim, 1970-1971
<i>Cv.L</i>	= Convorbiri literare (ambele serii)
„ <i>Dacia</i> ”, <i>N.S.</i>	= Dacia. Nouvelle Série, Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București
<i>DGAS</i>	= Direcția Generală a Arhivelor Statului
<i>DI</i>	= Diplomatarium Italicum
<i>DIR</i>	= <i>Documente privind istoria României</i>
<i>DIRRI</i>	= <i>Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independență</i>
<i>DOP</i>	= Dumbarton Oaks Papers
<i>DTN</i>	= <i>Din trecutul nostru</i> , Chișinău
<i>DRH</i>	= <i>Documenta Romaniae Historica</i>
<i>EB</i>	= Études Balkaniques
<i>EBPB</i>	= Études byzantines et post-byzantines
<i>EDCS</i>	= <i>Epigraphik-Datenbank Clauss-Slaby</i> (http://www.manfredclauss.de/)
<i>EDR</i>	= <i>Epigraphic Database Roma</i> (http://www.edr-edr.it/default/index.php)
<i>EpigrAnat</i>	= Epigraphica Anatolica, Münster
<i>ERAsturias</i>	= F. Diego Santos, <i>Epigrafia Romana de Asturias</i> , Oviedo, 1959.
<i>EuGeSta</i>	= <i>Journal of Gender Studies in Antiquity</i>
<i>Gerión</i>	= Gerión. Revista de Historia Antigua, Madrid
<i>GB</i>	= Glasul Bisericii
<i>GCS</i>	= <i>Die Griechischen Christlichen Schriftsteller</i> , Leipzig, Hinrichs, 1897-1969
<i>GLK</i>	= <i>Grammatici Latini Keil</i>
<i>HEp</i>	= <i>Hispania Epigraphica</i> , Madrid
„ <i>Hierasus</i> ”	= <i>Hierasus</i> . Anuarul Muzeului Județean Botoșani, Botoșani
<i>HM</i>	= Heraldica Moldaviae, Chișinău
<i>HU</i>	= Historia Urbana, Sibiu
<i>HUI</i>	= Historia Universitatis Iassiensis, Iași
<i>IDR</i>	= <i>Inscripțiile din Dacia romană</i> , Bucurști-Paris
<i>IDRE</i>	= <i>Inscriptions de la Dacie romaine. Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie</i> , I-II, Bucarest, 1996, 2000
<i>IGLN</i>	= <i>Inscriptions grecques et latines de Novae</i> , Bordeaux
<i>IGLR</i>	= <i>Inscripțiile grecești și latine din secolele IV-XIII descoperite în România</i> , București, 1976
<i>IILPecs</i>	= <i>Instrumenta Inscripta Latina. Das römische Leben im Spiegel der Kleininschriften</i> , Pecs, 1991
<i>ILAlg</i>	= <i>Inscriptions latines d'Algérie</i> , Paris
<i>ILB</i>	= <i>Inscriptiones Latinae in Bulgaria repertae. Inscriptiones inter Oescum et Iatrum repertae</i> , Sofia, 1989
<i>ILD</i>	= <i>Inscripții latine din Dacia</i> , București
<i>ILN</i>	= <i>Inscriptiones latines de Novae</i> , Poznan
<i>ILLPRON</i>	= <i>Inscriptionum Lapidarium Latinarum Provinciae Norici usque ad annum MCMLXXXIV repertarum indices</i> , Berlin, 1986
<i>ILS</i>	= <i>Inscriptiones Latinae Selectae</i> , 1892
<i>IMS</i>	= <i>Inscriptiones Moesiae Superioris</i> , Belgrad
<i>IN</i>	= „Ioan Neculce”. Buletinul Muzeului Municipal Iași
<i>ISM</i>	= <i>Inscripțiile din Scythia Minor grecești și latine</i> , București, vol. I-III, 1983-1999
<i>JGO</i>	= <i>Jahrbücher für Geschichte Osteuropas</i>
<i>JL</i>	= Junimea literară
<i>JRS</i>	= The Journal of Roman studies, London
<i>LR</i>	= Limba română
<i>Lupa</i>	= <i>Ubi Erat Lupa</i> (http://lupa.at/)
<i>MA</i>	= Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț

<i>MCA</i>	= Materiale și cercetări arheologice
<i>MEF</i>	= <i>Moldova în epoca feudalismului</i> , vol. I-XII, 1961-2012, Chișinău
<i>MEFRA</i>	= <i>Mélanges de l'École française de Rome: Antiquité</i> , Roma
<i>MGH</i>	= <i>Monumenta Germaniae Historica inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum auspiciis societatis aperiendis fontibus rerum Germanicarum medii aevi</i> , Berlin 1877-
<i>MI</i>	= Magazin istoric, București
<i>MIM</i>	= Materiale de istorie și muzeografie
<i>MM</i>	= Mitropolia Moldovei
<i>MMS</i>	= Mitropolia Moldovei și Sucevei
<i>MN</i>	= Muzeul Național, București
<i>MO</i>	= Mitropolia Olteniei
<i>MOF</i>	= Monitorul Oficial al României
<i>Navarro</i>	= M. Navarro Caballero, <i>Perfectissima femina. Femmes de l'élite dans l'Hispanie romaine</i> , Bordeaux, 2017.
<i>NBA</i>	= <i>Nuova Biblioteca Agostiniana</i> , Roma, Institutum Patristicum Augustinianum
<i>NDPAC</i>	= <i>Nuovo Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane</i> , I, A-E, 2e edizione, Marietti, 2006; III, P-Z, 2e edizione, Marietti, 2008
<i>NEH</i>	= <i>Nouvelles études d'histoire</i>
<i>OI</i>	= Opțiuni istoriografice, Iași
<i>OPEL</i>	= <i>Onomasticon provinciarum Europae latinarum</i> , vol. I-IV, Budapesta-Viena, 1994-2002
<i>PG</i>	= <i>Patrologiae cursus completus, Series Graeca</i> , ed. J.-P. Migne, Paris, 1886-1912
<i>PIR</i>	= <i>Prosopographia Imperii Romani. Saec. I.II.III</i> , editio altera, Berlin.
<i>PLRE</i>	= <i>Prosopography of the Later Roman Empire</i> , 3 vol., eds. A. H. M. Jones, J. R. Martindale, and J. Morris, Cambridge, 1971-1992
<i>RA</i>	= Revista arhivelor
<i>RBAR</i>	= Revista Bibliotecii Academiei Române, București
<i>RC</i>	= Revista catolică
<i>RdI</i>	= Revista de istorie
<i>REByz</i>	= <i>Revue des Études Byzantines</i>
<i>RER</i>	= <i>Revue des études roumaines</i>
<i>RESEE</i>	= <i>Revue des études Sud-Est européennes</i>
<i>RGI</i>	= Revista Generală a Învățământului
<i>RHP</i>	= <i>Die römischen Hilfstruppen in Pannonien während der Prinzipatszeit. I: Die Inschriften</i> , Viena
<i>RHSEE</i>	= <i>Revue historique de Sud-Est européen</i>
<i>RI</i>	= Revista istorică (ambele serii)
<i>RIAF</i>	= Revista pentru istorie, arheologie și filologie
<i>RIB</i>	= <i>Roman Inscriptions of Britain</i> , Londra
<i>RIM</i>	= Revista de Istorie a Moldovei, Chișinău
<i>RIR</i>	= Revista istorică română, București
<i>RIS</i>	= Revista de istorie socială, Iași
<i>RITL</i>	= Revista de istorie și teorie literară
<i>RIU</i>	= <i>Die römischen Inschriften Ungarns</i> , Budapesta
<i>RJMH</i>	= The Romanian Journal of Modern History, Iași
<i>RM</i>	= Revista muzeelor
<i>RMD</i>	= <i>Roman Military Diplomas</i> , Londra
<i>RMM</i>	= <i>Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseums</i> , Mainz
<i>RMM-MIA</i>	= Revista muzeelor și monumentelor, seria Monumente istorice și de artă
<i>RMR</i>	= Revista Medicală Română
<i>RRH</i>	= <i>Revue roumaine d'histoire</i>

<i>RRHA</i>	= Revue roumaine de l'histoire de l'art
<i>RRHA-BA</i>	= Revue Roumaine d'Histoire de l'Art. Série Beaux Arts
<i>RSIAB</i>	= Revista Societății istorice și arheologice bisericești, Chișinău
<i>Rsl</i>	= Romanoslavica
<i>SAHIR</i>	= Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae, București
<i>SAI</i>	= Studii și Articole de Istorie
<i>SANIC</i>	= Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale
<i>SCB</i>	= Studii și cercetări de bibliologie
<i>SCh</i>	= <i>Sources Chrétiennes</i> , Paris
<i>SCIA</i>	= Studii și cercetări de istoria artei
<i>SCIM</i>	= Studii și cercetări de istorie medie
<i>SCIV/SCIVA</i>	= Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie)
<i>SCN</i>	= Studii și Cercetări Numismatice, București
<i>SCȘI</i>	= Studii și cercetări științifice, Istorie
<i>SEER</i>	= The Slavonic and East European Review
<i>SHA</i>	= <i>Scriptores Historiae Augustae</i>
<i>SJAN</i>	= Serviciul Județean al Arhivelor Naționale
<i>SMIC</i>	= Studii și materiale de istorie contemporană, București
<i>SMIM</i>	= Studii și materiale de istorie medie, București
<i>SMIMod</i>	= Studii și materiale de istorie modernă, București
<i>SOF</i>	= Südost-Forschungen, München
<i>ST</i>	= Studii Teologice, București
<i>StAntArh</i>	= <i>Studia Antiqua et Archaeologica</i> , Iași
<i>T&MBYZ</i>	= <i>Travaux et Mémoires du Centre de recherches d'histoire et de civilisation byzantines</i>
<i>ThD</i>	= Thraco-Dacica, București
<i>TR</i>	= Transylvanian Review, Cluj-Napoca
<i>TV</i>	= Teologie și viața, Iași
<i>ZPE</i>	= Zeitschrift für Papyralogie und Epigraphik
<i>ZSL</i>	= Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde